

mer, anderen zijn daar juist blij om want dat nodigt uit tot zelf ontwikkelen en ontwerpen. En er is gesproken over het *actieplan taal* van de commissie Aernoutse, waarin de kwaliteit van het taalonderwijs op de basisschool zwaar onder vuur wordt genomen. Sommigen vinden dat dit actieplan en de leerplanaanvraag van de VON in elkaars verlengde liggen, anderen zien het plan van Aernoutse als een bedreiging.

Tijdens het bewandelen van deze zijpaden vertoonden de deelnemers vooral verschil van mening, maar over de hoofdvraag was beslist meer consensus. De reacties vanuit de zaal maakten vooral duidelijk dat PABO's en PABO-docenten een licht wantrouwen hebben tegen een centraal (door de SLO) ontwikkeld vakcurriculum. Men is wars van overheidsbemoeienis. Men zit niet te wachten op een kant en klaar programma, dat door alle PABO's alleen nog maar uitgevoerd hoeft te worden. Maar een curriculum dat het vak Nederlands behoeft voor insneeuwen door de algemeen onderwijskundigen, dat de docent soms voorziet van hapklare brokken, dat is ontwikkeld op basis van praktijkkennis van onderwijzers, dat oog heeft voor de taallerende leerling, dat dient als inspiratiebron voor de zelf ontwikkelende docent en dat uitgaat van verhalen over goed onderwijs, zo'n vakcurriculum mag er best wel komen. Met zo'n vakcurriculum kan de SLO prima scoren. Maar om zo'n vakcurriculum tot stand te brengen zullen de leerplanontwikkelaars wel een erg mooie spagaat moeten maken.

Noot

- I Elsbeth van der Laan doet verslag van de basisonderwijsstroom, Bart van der Leeuw van de PABO-stroom. Bij het schrijven van dit verslag hebben we gebruik kunnen maken van de vergadernotulen. Deze werden verzorgd door Dianne Visscher (basisonderwijs) en Ingeborg van Loon (PABO).

FORUM

Arjen Florijn: Een uitvoerig boek, een aardig naslagwerk

Vooraf

Bij mijn weten is Lidy Zijlmans de eerste die aan *De regels van het Nederlands* (Florijn, Lalleman & Maureau 1994) een recensie wijdt die meer voorstelt dan de aankondigingen die elders zijn gepubliceerd (Lijmbach 1995; Van Dijk 1995). Gelet op de inhoud van haar artikel (Zijlmans 1995), meen ik te mogen concluderen dat ze ons boek overwegend positief beoordeelt: ze is over veel aspecten erg te spreken en over enkele zaken minder te spreken. Dat die negatieve kanten in haar betoog meer ruimte krijgen, is onvermijdelijk: lof hoeft doorgaans niet uitvoerig geadstrueerd te worden en kritiek wel. Ook haar titel werkt eraan mee dat bij de lezer mogelijk een negatieve eindindruk blijft hangen: bij *lijvig* denk je eerder aan *dik*, *zwaar* dan aan *uitvoerig*. Niettemin ben ik blij met de aandacht die ze aan het boek besteed heeft. In sommige gevallen ben ik het geheel met haar eens, maar in sommige gevallen ook beslist niet, en in weer andere gevallen lijkt me geen zinvolle polemiek mogelijk. In het onderstaande zal ik dit aan de hand van enkele (niet alle) punten toelichten.

Vormgeving

Bij de produktie van een gecompliceerd boek als *De regels van het Nederlands* komt nogal wat kijken. Over de vormgeving heeft de auteur soms vrij weinig te zeggen: er wordt overlegd en er worden knopen doorgehakt. Mijn eigen voorkeur is in overeenstemming met Zijlmans' opmerkingen: de koppen niet gecentreerd, de paragraafnummers compleet vermeld en in de marge, de sprekende voetregel in een grotere letter en liever als kopregel, de paginanummers niet in het midden van de

bladzijde maar links en rechts – dit alles met als doel het voor de gebruiker zo gemakkelijk mogelijk te maken zich in het boek te oriënteren en er iets in op te zoeken. De paragrafen in het boek zijn hiërarchisch genummerd en daar sta ik, anders dan Zijlmans, wel achter. Ik ben geen voorstander van het doornummeren van paragrafen omdat ik het handig vind als je aan het nummer kunt zien in welk onderdeel van welk hoofdstuk je je bevindt, al heb ik intussen gemerkt dat een hiërarchische nummering door veel mensen inderdaad als belastend ervaren wordt. Een nadeel van doornummeren is, dat het aanbrengen van wijzigingen en aanvullingen vergaande consequenties heeft voor inhoudsopgave, register en verwijzingen, en dus extra tijd en geld kost. Omdat ik niet de illusie heb dat zo'n grammatica in een keer goed op papier te zetten is, en omdat wij als auteurs er belang aan hechten dat het boek voor een redelijke prijs te krijgen is, denk ik dat het huidige *systeem* zo zijn voordelen heeft – over de *uitvoering* ben ik, zoals ik al zei, zelf ook niet zo te spreken. Het boek zoals het er nu ligt, is een compromis waar ik persoonlijk maar matig tevreden mee ben, maar waar ook veel mensen enthousiast over zijn: vormgeving is kennelijk een kwestie van smaak, er zijn niet altijd absolute of zelfs maar intersubjectieve normen voor te geven.

Het kan altijd beter

Een aantal van Zijlmans' opmerkingen kan ik alleen maar beamen: het register moet beter, het terminologiegebruik kan consequenter, over de schema's zouden we ons nog eens kunnen buigen, de echte fouten moeten eruit, het werkboek kan beter. We zullen ons bij toekomstige herzieningen zeker ook laten inspireren door de opmerkingen van de gebruikers van het boek, en we hopen dan ook dat deze er een briefje aan de uitgever, Wolters-Noordhoff, aan zullen wagen om ons te laten weten wat ze wel en wat ze niet op prijs stellen.

Geen naslagwerk?

Waar ik het pertinent niet mee eens ben, is Zijlmans' opinie dat *De regels* de kwalificatie naslagwerk niet verdient. Haar argumenten

daarvoor zijn, dat het boek niet compleet pretendeert te zijn en dat het register en de verwijzingen verbeterd zouden moeten worden.

Merkwaardig vind ik in de eerste plaats die eis van compleetheid. Iedereen zal toch met me eens zijn dat bijvoorbeeld een woordenboek een naslagwerk is, ook als het om een juniorwoordenboek, een basiswoordenboek of een schoolwoordenboek gaat. Is een driedelige encyclopedie geen naslagwerk omdat er ook 25-delige encyclopedieën bestaan? Onzin.

In de tweede plaats is het opvallend dat Zijlmans' eis kennelijk alleen betrekking heeft op de taalvormen en niet op de functies en het gebruik ervan, aangezien zij van de *Nederlandse grammatica voor anderstaligen* (Fontein & Pescher – ter Meer 1985) vindt dat het wel een naslagwerk mag heten omdat daarin uitputtende opsommingen van regels en uitzonderingen voorkomen. Tegelijkertijd vermeldt zij dat *De regels* ruime aandacht besteedt aan betekenisaspecten en functionaliteit, waar andere grammatica's volstaan met een paar trefwoorden. Zijn die andere grammatica's, inclusief de *Nederlandse grammatica*, dan niet óók incompleet en dus geen naslagwerk?

Wat betreft het register en de verwijzingen: dat kan zeker beter. Maar laten we wel wezen, de fouten en onvolkomenheden zijn de fouten en onvolkomenheden van een ambitieus streven – iemand die de Tour de France wil winnen, kun je natuurlijk wel uitlachen als hij tiende wordt, maar je kunt ook zeggen dat hij bijna alle renners achter zich heeft gelaten. Uit het feit dat *De regels* ook door autochtone Nederlanders als referentiegrammatica wordt aangeschaft, moge blijken dat het als naslagwerk wel degelijk jaren meekan en dat zeker een niet-Nederlandstalige niet snel op de inhoud uitgekeken zal raken. Tegen de tijd dat hij dat wel is, kan hij denk ik het beste overgaan tot de aanschaf van de *ANS* (Geerts e.a. red. 1984).

Kortom, anders dan Zijlmans ben ik van mening dat de *Nederlandse grammatica* en *De regels* als naslagwerk wel degelijk concurrenten van elkaar zijn. Het valt mij op dat alle recensenten (Van Dijk 1995; Lijmbach 1995; Zijlmans 1995) tot nu toe een vergelijking op inhoudelijke gronden uit de weg gaan. Het

mag zo zijn dat je voor verschillende doelgroepen de informatie anders selecteert en presenteert, maar er zijn toch grote overlappingen waar het de inhoud betreft, zodat er een oordeel gegeven zou kunnen worden over de kwaliteit van de informatie. Het wachten is op een recensent die goed thuis is in de materie waar het hier om gaat: de grammatica van het Nederlands. En waarom zou dat geen docent kunnen zijn? Dit brengt me op het volgende punt.

Te linguïstisch?

Enkele keren merkt Zijlmans op dat *De regels* door linguïsten geschreven is. Het wonderlijke is, dat ze dat niet als een compliment bedoelt. Ik ben in ieder geval erg blij, dat aan het boek te merken is dat de auteurs vakmensen zijn. Als ik een boek over economie kocht, zou ik zeker graag willen dat het geschreven was door iemand die zich in de economie verdiept heeft: je betreft je informatie doorgaans graag van iemand die deskundig is op het desbetreffende gebied. Maar nee, onder leraren Nederlands als moedertaal of als tweede taal is het, zo veronderstelt Zijlmans, kennelijk een reden tot argwaan als een paar taalkundigen informatie geven over de taal waar ze zich als professionals mee bezig houden. De betiteling *linguïst* doet ons overigens geen recht voorzover ermee gesuggereerd wordt dat wij ons niet ook met toegepaste taalkunde, taaldidactiek en tweedetaalverwerving bezighouden en bovendien taaldocent zijn. Op ons werk is natuurlijk kritiek mogelijk, maar onder kritiek versta ik iets anders dan het appelleren aan vooroordelen.

Kleinigheden

- 1 Waaron, zo vraagt Zijlmans zich af, is het hoofdstuk *Ontleden* achterin het boek opgenomen, terwijl ontleden een eerste stap is in het leren van grammaticaregels? Omdat wij veronderstellen dat veel cursisten die stap al gezet hebben en alleen bij twijfel na zullen willen gaan hoe een bepaald taalelement in het boek genoemd wordt. Zelfs als dat niet zo is, zou ik er als docent niet de voorkeur aan geven mijn cursisten eerst dat hele hoofdstuk te laten bestuderen, maar de informatie beetje bij beetje behan-

delen, al naar gelang er behoefte aan is. Verder staat het hoofdstuk achterin omdat het buiten de orde van de andere hoofdstukken valt. En overigens impliceert onze ordening van de hoofdstukken niet dat we vinden dat docent en cursist ook in die volgorde door de stof moeten gaan.

- 2 De lijst van onregelmatige werkwoorden is niet erg zorgvuldig samengesteld. Dat klopt: we hadden aanvankelijk niet het plan om zo'n lijst op te nemen. De in de huidige lijst aangebrachte groepen zijn gebaseerd op frequentie van voorkomen, maar ik ben met Zijlmans eens, (a) dat de lijst niet consequent is samengesteld, (b) dat er meer toelichting bij moet, en (c) dat er andere indelingscriteria zijn waar een cursist meer aan heeft. Volgende druk beter.
- 3 Zijlmans noemt enkele omissies. Als eerste *«het verschil tussen de betreffende voornaamwoorden 'die' en 'dat' enerzijds, en vormen als 'met wie' en 'waarmee' anderzijds. Alle vormen worden wel gegeven, maar er wordt niet ingegaan op het verschijnen van voorzetsels bij betreffende (voornaam-)woorden.»* De hier genoemde informatie kon ik echter zonder moeite vinden in het hoofdstuk over het betreffende voornaamwoord (p. 143-146) – zie onder meer de paragrafen 29.2.3 'het gebruik van betreffende (voornaam)woorden in combinatie met voorzetsels na een menselijk antecedent' en 29.2.3 'Het gebruik van voornaamwoordelijke bijwoorden met een betreffende functie'.

Ten tweede: *werkwoorden met een vast voorzetsel*. Het is zeker een belangrijk onderwerp, maar wij hadden het idee dat het toch vooral gaat om idiomatische combinaties waar weinig generaliserends over op te merken valt. Meer iets voor een woordenboek dan voor een grammatica, ook al omdat zelfs alleen een opsomming met van ieder geval één voorbeeldje een flink aantal bladzijden in beslag zou nemen. In de *Nederlandse grammatica* en in de ANS zijn lange lijsten te vinden van werkwoord-voorzetselcombinaties. Maar wat schiet een anderstalige ermee op dat hem of haar verteld wordt dat *denken* combineerbaar is met *aan*, *van*, *over* en *om*, zolang het blijft bij een pure opsomming zonder ook maar enige uitleg over of voorbeelden van de betekenisverschillen en de daarmee gepaard gaande gebruiksmogelijkheden van bij voorbeeld *denken aan* en *denken over*? Waarom is *staan op* in

Hij staat op het balkon geen vaste combinatie en in *Hij staat op een rookvrije werkruimte* wel? Onze redenering was, dat het voor een anderstalige niet zo nuttig is om te weten dat een combinatie 'vast' is, omdat diezelfde combinatie ook 'los' kan voorkomen. Het probleem is: welke lexicale betekenis dragen de woorden en in hoeverre vragen de context en de situatie om een speciale interpretatie. Zo had ik hierboven ook de vraag kunnen stellen: Waarom is *staan op* in *Hij staat op het balkon* wel een vaste combinatie en in *Hij staat op een rookvrije werkruimte* niet? Die interpretaties zijn namelijk net zo goed mogelijk. Wij hebben geoordeeld dat 'vaste' werkwoord-voorzetselcombinaties als idioom beschouwd kunnen worden en in het kader van de woordenschatverwerving een plaats kunnen krijgen.

Ten derde: *het ontbreken van bijwoorden als 'daarom' in het hoofdstuk 'Zinsverbindende elementen'*. Hier is denk ik sprake van een misverstand: aan het begin van het hoofdstuk wordt namelijk uitgelegd dat we onder zinsverbindende elementen verstaan de taalelementen die in samengestelde zinnen de deelzinnen met elkaar verbinden. Het gaat daarbij om structureel verband (nevenschikking of onderschikking), niet om inhoudelijke samenhang. Onder onderschikking vermelden wij onder andere het vragend voornaamwoordelijk bijwoord (*Je moest eens weten waarom ik dat wil*) en onder nevenschikking de zogenaamde voegwoordelijke bijwoorden (*Ik ben moe, dus ik ga vroeg naar bed*). Het lukt me niet om een voorbeeld te bedenken waarin *daarom* als onder- of nevenschikkend verbindingsmiddel optreedt, en daarom denk ik dat Zijlmans onder *zinsverbindende elementen* iets heel anders verstaat dan wij. Misschien kunnen we onze uitleg duidelijker formuleren.

- 4 De interpretatieverschillen tussen zinnen met een verschillende volgorde van zinsdelen zijn soms subtiel en daardoor moeilijk onder woorden te brengen. Dat Zijlmans moeite heeft met onze uitleg van het verschil tussen *Kevin Schwantz heeft afgelopen zondag de Britse GP gewonnen* en *Kevin Schwantz heeft de Britse GP afgelopen zondag gewonnen*, dat vind ik de moeite waard om te weten (ik zal er opnieuw over nadenken en mijn best doen de uitleg te verbeteren), maar ik vermag toch niet in te zien dat dat zou kunnen liggen aan vooronderstelde

kennis van de motorsport. Ook als je niet weet dat met GP *Grand Prix* bedoeld wordt, kun je uit de context nog wel opmaken dat het om een wedstrijd gaat. Overigens kun je over interpretatieverschillen nauwelijks iets zeggen zonder een beroep te doen op kennis van de wereld. Ik heb eens een stukje gelezen van een wiskundelerares die vond dat een ingeklede vergelijking niet over de voetbalcompetitie mocht gaan omdat de meisjes in de klas dan zouden afhaken: meisjes zouden de vooronderstelde kennis niet bezitten. Als dat waar is, dan vind ik dat die meisjes zo snel mogelijk van het bestaan van een voetbalcompetitie op de hoogte gebracht moeten worden, in plaats van dat leraren ernaar gaan streven om ze dom te houden.

Literatuur

- Dijk, Aartje van, 'Grammatica's voor andersstaligen: drie in één'. *Levende Talen* 496 (1995) 52-55.
- Florijn, A.F., J.A. Lalleman & J.H. Maureau, *De regels van het Nederlands; grammatica voor andersstaligen*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1994.
- Fontein, A.M. & A. Pescher - ter Meer, *Nederlandse grammatica voor anderstaligen*. Utrecht, Nederlands Centrum Buitenlanders, 1985.
- Geerts, G., e.a. red., *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1984.
- Lijmbach, Birgit, 'Nederlandse grammatica's voor anderstaligen; een vergelijkend boekenonderzoek'. *De Talen* 111/1 (1995) 1-5.
- Zijlmans, Lidy, 'Een lijvig boekwerk, een mager naslagwerk'. *Moer* 1995 • 2, 58-64.